Чудово нам з Мишком жилось на дачі! От де було привілля! Роби що хочеш, іди куди хочеш. Можеш у ліс по гриби ходити чи по ягоди або купатися в річці, а не хочеш купатися — лови рибу, і ніхто слова тобі не скаже. Коли в мами закінчилася відпустка і треба було збиратися назад до міста, ми навіть засумували з Мишком. Тітка Наталка помітила, що ми обоє ходимо як мокрі курки, і ну вмовляти маму, щоб ми з Мишком залишилися ще пожити. Мама погодилась і домовилася з тіткою Наталкою, щоб вона нас годувала й таке інше, а сама поїхала.

Ми з Мишком зостались у тітки Наталки. А в тітки Наталки була собака Діанка. І от саме того дня, коли мама поїхала, Діанка раптом ощенилася: шестеро цуценят привела. П'ятеро чорних з рудими латочками й одне — зовсім руде, тільки одне вухо в нього було чорне. Тітка Наталка побачила цуценят і каже:

— От лихо мені з цією Діанкою! Щоліта вона цуценят приводить! Що з ними робити, не знаю. Доведеться їх утопити.

Ми з Мишком кажемо:

— Навіщо топити? Адже вони також хочуть жити. Краще віддати сусідам.

— Та сусіди не хочуть брати, у них своїх собак повно, — сказала тітка Наталка. — А мені теж не треба стільки собак.

Ми з Мишком стали просити:

— Тітонько, не треба їх топити! Нехай вони підростуть трішечки, тоді ми самі їх кому-небудь віддамо.

Тітка Наталка погодилась, і цуценятка лишились. Незабаром вони підросли, стали бігати подвір'ям і дзявкати: "Дзяв! Дзяв!" — зовсім як справжні собаки. Ми з Мишком цілими днями гралися з ними.

Тітка Наталка кілька разів нагадувала нам, щоб ми роздали цуценят, але нам було жалко Діанку. Адже вона скучатиме за своїми дітьми, думали ми.

— Даремно я вам повірила, — сказала. тітка Наталка. — Тепер я бачу, що всі цуценята зостануться в мене. Що я робитиму з такою зграєю собак? На них самого корму скільки треба!

Довелося нам з Мишком братися до діла. Ну й намучилися ж ми! Ніхто не хотів цуценят. Кілька днів підряд ми носили їх по всьому селищу й насилу прилаштували трьох цуценят. Ще двох ми віднесли до сусіднього села. У нас лишилось одне цуценя, те, що було руде з чорним вухом. Нам воно найбільше подобалось. У нього був такий гарний писок і дуже красиві очі, такі великі, ніби воно весь час із чогось дивувалось. Мишко ніяк не хотів розлучатися з цим цуценям і написав своїй мамі такого листа:

"Люба матусю! Дозволь мені тримати цуценятко маленьке. Воно дуже гарне, все руде, а вухо чорне, і я його дуже люблю. За це я тебе слухатиму, і добре вчитимусь, і цуценятко вчитиму, щоб з нього виріс хороший, великий собака".

Ми назвали цуценятко Дружком. Мишко казав, що купить книжку про те, як дресирувати собак, і вчитиме Дружка по книжці.

Минуло кілька днів, а від Мишкової мами так і не було відповіді. Тобто надійшов лист, але в ньому зовсім нічого про Дружка не говорилось. Мишкова мама писала, щоб ми приїжджали додому, бо вона турбується, як ми тут живемо самі.

Ми з Мишком того ж дня поклали собі їхати, і він сказав, що повезе Дружка без дозволу, бо він не винен, що лист не дійшов.

— Як же ви повезете своє цуценя? — запитала тітка Наталка. — Адже в поїзді не дозволяють возити собак. Побачить кондуктор і оштрафує.

— Нічого, — каже Мишко, — ми його в чемодан сховаємо, ніхто й не побачить.

Ми переклали з Мишкового чемодана все до мене в рюкзак, просвердлили їв чемодані дірки цвяхом, щоб Дружок, не задихнувся, поклали туди окраєць хліба і шматок смаженої курки на випадок, якщо Дружок зголодніє, а Дружка посадили в чемодан і пішли з тіткою Наталкою на станцію.

Цілу дорогу Дружок сидів у чемодані мовчки, і ми були впевнені, що довеземо його благополучно. На станції тітка Наталка пішла по квитки, а ми вирішили подивитися, що робить Дружок. Мишко відчинив чемодан. Дружок спокійно лежав на дні і, задерши голову догори, мружив очі від світла.

— Молодець Дружок! — радів Мишко. — Це такий розумний пес!.. Розуміє, що ми веземо його тайкома.

Ми погладили Дружка й зачинили чемодан. Невдовзі підійшов поїзд. Тітка Наталка посадила нас у вагон, і ми попрощалися з нею. У вагоні ми вибрали для себе затишне місце. Одна лавочка була зовсім вільна, а напроти сиділа бабуся і дрімала. Більше нікого не було. Мишко засунув чемодан під лавку. Поїзд рушив, і ми поїхали.

* * *

Спочатку все йшло добре, але на наступній станції почали сідати нові пасажири. До нас підбігло якесь довгоноге дівчисько з кісками й зацокотіло, як сорока:

— Тьотю Надю! Дядю Федю! Ходіть сюди! Швидше, швидше, тут місця є!

Тітка Надія і дядько Федір пробрались до нашої лавочки.

— Сюди, сюди! — цокотіло дівчисько. — Сідайте! Я отут сяду з тітонькою Надійкою, а дядечко Федечко нехай сяде поруч з хлопчиками.

— Не галасуй так, Оленочко, — сказала тітка Надія.

І вони разом сіли навпроти нас, поруч з бабусею, а дядько Федір засунув свого чемодана під лавку і сів поруч з нами.

— Ой, як гарно! — заплескала в долоні Оленочка. — З одного боку три дядечки сидять, а з другого — три тітоньки.

Ми з Мишком відвернулись і стали дивитись у вікно. Спочатку все було тихо, тільки колеса постукували. Потім під лавкою почулося шарудіння і щось зашкреблося, ніби миша.

— Це Дружок! — зашепотів Мишко. — А що, коли кондуктор прийде?

— Нічого, може, він і не почує.

— А якщо Дружок гавкати почне?

Дружок потихеньку шкрябав, ніби хотів прошкребти в чемодані дірку.

— Ой, мамуню, миша! — заверещала ця дзига Оленочка і підібгала під себе ноги.

— Що ти вигадуєш! — сказала тітка Надія. — Звідки тут миша?

— А ось послухай! Послухай!

Тут Мишко щосили закашляв і штовхнув чемодан ногою. Дружок на хвилину вгамувався, потім потихеньку заскавулів. Усі здивовано переглянулись, а Мишко ну мерщій терти по шибці пальцем так, щоб скло пищало. Дядько Федір подивився на Мишка суворо й сказав:

— Хлопчику, перестань! Це на нерви діє.

У цей час позаду хтось заграв на гармошці, і Дружка не стало чути. Ми зраділи. Але гармошка скоро затихла.

— Нумо пісень співати! — шепоче Мишко.

— Незручно, — кажу я.

— То давай голосно вірші читати.

— Давай. Починай.

З-під лавки запищало. Мишко закашляв і швидше почав вірші:

Травка зеленіє, сонечко блищить,

Ластівка з весною з-за моря летить.

У вагоні пролунав сміх. Хтось сказав:

— Надворі скоро осінь, а в нас тут весна починається!

Оленка захихикала й каже:

— Які хлоп'ята кумедні! То шкрябають, як миші, то по шибці пальцями скриплять, то вірші читають.

Та Мишко ні на кого не звертав уваги. Коли цей вірш закінчився, він розпочав іншого й відбивав такт ногами:

Мій садок зелений, свіжий,

В нім бузку палахкотінь.

Від пахучої черемхи

І від лип розлогих тінь.

— Ну, ось і літо прийшло: бузок, бачте, зацвів! — жартували пасажири.

А в Мишка без будь-якого попередження настала зима:

Зима!.. Радіючи, в ґринджоли

Конячку селянин запріг;

По первопуттю через поле

Вона чвалає, вчувши сніг…[1]

А потім чомусь усе пішло шкереберть, і після зими настала раптом осінь.

Знуджена картина!

Хмари угорі.

Дощик так і ллється,

Мокро у дворі.

Тут Дружок жалібно заскиглив у чемодані, і Мишко закричав щосили:

Що ти рано в гості,

Осене, прийшла?

Ще ж бо просить серце

Світла і тепла!

Бабуся, яка дрімала навпроти, прокинулася, закивала головою і каже:

— Правильно, дитинко, правильно! Рано осінь до нас прийшла. Ще діткам погуляти хочеться, на сонечку погрітися, а тут осінь! Ти, любенький, гарно віршики говориш, гарно!

І вона погладила Мишка по голові. Мишко непомітно штовхнув мене під лавкою ногою, щоб я читав далі, а в мене, як на те, усі вірші з голови вилетіли, тільки одна пісня крутилась. Не довго роздумуючи, я гаркнув щосили на зразок віршів:

Копав, копав криниченьку

У вишневому саду…

Дядько Федір скривився:

— От лихо! Ще один виконавець знайшовся!

А Оленка надула губки і каже:

— Пхе! Знайшов що читати! Якусь криниченьку.

А я відтарабанив цю пісню двічі підряд і взявся до іншої:

Сиджу у закові, в темниці сирій,

Змужнілий в неволі орел молодий…[2]

— От би тебе засадити куди-небудь, щоб ти не псував людям нервів! — пробурчав дядько Федір.

— Ти не хвилюйся, — говорила йому тітка Надія. — Хлопці віршики повторюють, що тут такого!

Але дядько Федір все ж таки хвилювався і тер лоба рукою, неначе в нього голова боліла. Я замовк, але тут Мишко прийшов на допомогу й став читати з виразом:

Спокійна українська ніч.

Прозоре небо, зорі сяють…[3]

— О! — засміялись у вагоні. — На Україну потрапив! Куди ж іще залетить?

На зупинці увійшли нові пасажири:

— Ого, та тут вірші читають! Весело буде їхати.

А Мишко вже подорожував Кавказом:

Кавказ піді мною. Стою в вишині

Німий і самотній край яру страшного…[4]

Так він об'їхав мало не весь світ і попав навіть на Північ. Там він охрип і знову штовхнув мене під лавкою ногою. Я ніяк не міг пригадати, які ще бувають вірші, і знову взявся до пісні:

Занедужав я в дорозі,

Та й набрався я біди…

— А цей усе якісь пісні читає, — засміялась Оленка.

— А я винен, що Мишко усі вірші перечитав? — сказав я і взявся до нової пісні:

Де ти бродиш, моя доле?

Не докличусь я тебе…

— Ні, братику, — пробурчав дядько Федір, — якщо так допікатимеш усіх своїми віршами, то не докличешся своєї долі!

Він знову заходився терти рукою лоба, потім узяв з-під лавки чемодан і вийшов на площадку.

Поїзд підходив до міста. Пасажири загомоніли, брали свої речі і товпилися коло виходу. Ми теж схопили чемодан та рюкзак і стали

пролазити на площадку. Поїзд зупинився. Ми вилізли з вагона і пішли додому. В чемодані було тихо.

— Дивись, — сказав Мишко, — коли не треба, то він мовчить, а коли треба було мовчати, він цілу дорогу скавулів.

— Треба подивитись, — може, він там задихнувся? — кажу я.

Мишко поставив чемодан на землю, відкрив його… і ми остовпіли:

Дружка в чемодані не було! Замість нього лежали якісь книжки, зошити, рушник, мило, окуляри в роговій оправі, в'язальні спиці.

— Що це? — каже Мишко. — Куди ж Дружок подівся?

Тут я зрозумів, у чому справа.

— Стій! — кажу. — Та це ж не наш чемодан!

Мишко подивився і каже:

— Правда! В нашому чемодані були дірки просвердлені, і потім, наш був коричневий, а цей рудий якийсь. Ох я і роззява! Схопив чужий чемодан!

— Біжімо мерщій назад, може, наш чемодан так і стоїть під лавкою, — сказав я.

Прибігли ми на вокзал. Поїзд ще не відійшов. Та ми забули, в якому вагоні їхали. Стали бігати по всіх вагонах і заглядати під лавки. Обшукали весь поїзд. Я кажу:

— Напевне, його забрав хто-небудь.

— Давай ще раз пройдемо по вагонах, — каже Мишко.

Ми ще раз обшукали всі вагони. Нічого не знайшли. Стоїмо з чужим чемоданом і не знаємо, що робити. Тут прийшов провідник і прогнав нас.

— Нічого, — каже, — по вагонах шастати!

Пішли ми додому. Я зайшов до Мишка, щоб вивантажити з рюкзака його речі. Мишкова мама побачила, що він мало не плаче, і питає:

— Що з тобою?

— Дружок пропав!

— Який Дружок?

— Ну, цуценя. Хіба не одержувала листа?

— Ні, не одержувала.

— Ну от! А я писав.

Мишко став розповідати, який гарний був Дружок, як ми його везли і як він загубився. Наприкінці Мишко заплакав, а я пішов додому й не знаю, що було далі.

* * *

Наступного дня Мишко приходить до мене й каже:

— Знаєш, тепер виходить — я злодій!

— Чому?

— Ну, я ж чужий чемодан узяв.

— Ти ж помилково.

— Злодій теж може сказати, що він помилково.

— Тобі ж ніхто не каже, що ти злодій.

— Не каже, а все-таки совісно. Може, тій людині цей чемодан потрібний. Я повинен повернути.

— Та як же ти знайдеш що людину?

— А я напишу записки, що знайшов чемодан, і розклею по всьому місту. Господар побачить записку і прийде по свій чемодан.

— Правильно! — кажу я.

— Давай записки писати.

Накраяли ми паперу й стали писати:

"Ми знайшли чемодан у вагоні. Одержати в Мишка Козлова. Піщана вулиця, № 8, кв. 3".

Написали десь із двадцять таких записок. Я кажу:

— Напишімо ще записки, щоб нам повернули Дружка. Може, наш чемодан теж хтось помилково взяв.

— Напевне, його той громадянин узяв, який з нами у поїзді їхав, — сказав Мишко.

Накраяли ми ще паперу й ну писати:

"Хто знайшов у чемодані цуценя, дуже просимо повернути Козлову Мишку або написати на адресу: Піщана вулиця, № 8, кв. 3".

Написали і цих записок десь із двадцять і пішли їх по місту розклеювати. Клеїли на розі кожної вулиці, на ліхтарних стовпах…

Тільки записок виявилося мало. Ми повернулися додому і стали ще записки писати. Писали, писали — раптом дзвінок. Мишко побіг відчиняти. Увійшла незнайома тітонька.

— Вам кого? — запитує Мишко.

— Мишка Козлова.

Мишко здивувався: звідки вона його знає?

— А навіщо?

— Я, — каже, — чемодан загубила.

— А! — зрадів Мишко. — Ходіть сюди. Ось він, ваш чемодан.

Тітонька подивилася і каже:

— Це не мій.

— Як — не ваш? — здивувався Мишко.

— Мій був більший, чорний, а цей рудий.

— Ну, тоді вашого у нас нема, — каже Мишко. — Ми іншого не знаходили. От коли знайдемо, тоді будь ласка.

Тітонька засміялася і каже:

— Ви неправильно робите, хлопці. Чемодан треба сховати і нікому не показувати, а якщо прийдуть по нього, то ви спочатку запитайте, який був чемодан і що в ньому лежало. Коли вам дадуть правильну відповідь, тоді повертайте чемодан. А так вам хто-небудь скаже: "Мій чемодан", і забере, а це й не його зовсім. Усякі люди бувають!

— Правильно! — каже Мишко. — А ми й не подумали!

Тітонька пішла.

— От бачиш, — каже Мишко, — відразу подіяло! Не встигли ми записки наклеїти, а люди вже приходять. Нічого, може й Дружок знайдеться!

Ми сховали чемодан під ліжко, але в цей день до нас більше ніхто не прийшов. Зате наступного дня у нас перебувало чимало народу. Ми з Мишком навіть дивувались, як багато людей гублять свої чемодани й різні інші речі. Один громадянин забув чемодан у трамваї і теж прийшов до нас, інший забув в автобусі скриньку з цвяхами, у третього торік пропала скриня — усі йшли до нас, неначе тут було бюро знахідок. З кожним днем приходило чимраз більше народу.

— Дивуюся! — казав Мишко. — Приходять лише ті, у кого пропав чемодан чи хоч би скриня, а ті, котрі знайшли чемодан, спокійнісінько сидять дома.

— А чого їм турбуватися? Хто загубив, той шукає, а хто знайшов, чого йому ще ходити?

— Могли б хоч листа написати, — каже Мишко. — Ми б самі прийшли.

* * *

Якось ми з Мишком сиділи вдома. Раптом хтось постукав у двері. Мишко побіг відчиняти. Виявилось, листоноша. Мишко радісний вбіг до кімнати з листом у руках.

— Може, це про нашого Дружка! — сказав він і заходився розбирати на конверті адресу, яка була написана нерозбірливими закарлюками.

Весь конверт було поцятковано штемпелями та наклейками з написами.

— Це не нам лист, — сказав нарешті Мишко. — Це мамі. Якась занадто грамотна людина писала. В одному слові дві помилки зробила: замість "Піщана" вулиця написала "Пічна". Певно, лист довго по місту ходив, поки куди треба дійшов... Мамо! — закричав Мишко. — Тобі лист від якогось грамотія!

— Що це за грамотій?

— А ось почитай листа.

Мама розірвала конверт і стала читати напівголосно.

— "Люба матусю! Дозволь мені тримати цуценятко маленьке. Воно дуже гарне, все руде, а вухо чорне, і я його дуже люблю..." Що це? — каже мама. — Це ж ти писав!

Я засміявся і подивився на Мишка. А він почервонів, як варений рак, і втік.

* * *

Ми з Мишкам утратили надію відшукати Дружка, але Мишко часто згадував про нього:

— Де він тепер? Який у нього господар? Може, він зла людина і кривдить Дружка? А може, Дружок так і залишився в чемодані й загинув там з голоду? Нехай би мені не повернули його, а тільки хоч би сказали, що він живий і що йому добре!

Скоро канікули закінчились, і настав час іти до школи. Ми були. раді, бо дуже любили вчитись і вже скучили за школою. В цей день ми встали рано-рано, одяглись у все нове й чисте. Я пішов до Мишка, щоб розбудити його, й зустрівся з ним на сходах. Він якраз ішов до мене, щоб розбудити мене.

Ми думали, що в цьому році пас навчатиме Віра Олександрівна, яка вчила нас торік, але виявилося, що в нас тепер буде зовсім нова вчителька. Надія Вікторівна, бо Віра Олександрівна перейшла до іншої школи. Надія Вікторівна дала нам розклад уроків, сказала, які будуть потрібні підручники, і стала викликати нас усіх по журналу, щоб познайомитися з нами. А потім запитала:

— Діти, ви вчили минулого року вірш Пушкіна "Зима"?

— Вчили! — загули всі хором.

— Хто пам'ятає цей вірш?

Всі мовчали. Я шепочу Мишкові:

— Ти ж пам'ятаєш?

— Пам'ятаю.

— То піднімай руку!

Мишко підніс руку.

— Ну, виходь на середину й читай, — сказала вчителька.

Мишко підійшов до столу й почав читати з виразом:

Зима!.. Радіючи, в ґринджоли

Конячку селянин запріг;

По первопуттю через поле

Вона чвалає, вчувши сніг…

Він читав усе далі й далі, а вчителька спершу дивилась на нього пильно, потім наморщила лоба, ніби пригадала щось, тоді раптом простягла до Мишка руку й каже:

— Стривай, стривай! Я пригадала: адже ти той хлопчик, який їхав у поїзді і всю дорогу читав вірші? Правда?

Мишко засоромився і каже:

— Правда.

— Ну, сідай, а після уроків зайдеш до мене в учительську.

— А вірші не треба кінчати? — запитав Мишко.

— Не треба. Я й так бачу, що ти знаєш.

Мишко сів і ну штовхати мене під партою ногою:

— Це вона! Та тітонька, яка з нами у поїзді їхала. Ще з нею було дівчисько — Оленка й дядечко, який сердився. Дядько Федір, пам'ятаєш?

— Пам'ятаю, — кажу. — Я її теж упізнав, тільки-но ти вірші почав читати.

— Ну, що тепер буде? — турбувався Мишко. — Навіщо вона мене в учительську викликала? Напевне, перепаде нам за те, що ми тоді галасували в поїзді!

Ми з Мишком так хвилювалися, що навіть не помітили, як заняття закінчились. Останніми вийшли з класу, і Мишко пішов в учительську. Я зостався чекати його в коридорі. Нарешті він звідти вийшов.

— Ну, що тобі вчителька сказала? — питаю я.

— Виявляється, ми її чемодан узяли, тобто не її, а того дядечка. Та це однаково. Вона запитала, чи не взяли ми помилково чужий чемодан. Я сказав, що взяли. Вона почала розпитувати, що в цьому чемодані було, і взнала, що це їхній чемодані. Вона звеліла сьогодні ж принести їй чемодан і дала адресу.

Мишко показав мені папірця, на якому була записана адреса. Ми швидше пішли додому, взяли чемодан і подалися за адресою. Нам відчинила двері Оленка, яку ми бачили в поїзді.

— Вам кого? — запитала вона.

А ми забули, як звати вчительку.

— Почекайте, — каже Мишко. — Ось тут на папірці записано… Надію Вікторівну.

Оленка каже:

— Ви, певно, чемодан принесли?

— Принесли.

— Ну, заходьте.

Вона провела нас до кімнати і закричала:

— Тьотю Надю! Дядю Федю! Хлопчики чемодан принесли!

Надія Вікторівна й дядько Федір зайшли до кімнати. Дядько Федір відкрив чемодан, побачив свої окуляри й одразу начепив їх на носа.

— Ось вони, мої любі старі окуляри! — зрадів він. — Як добре, що вони знайшлися! А то я до нових окулярів ніяк не можу звикнути.

Мишко каже:

— Ми нічого не чіпали. Все чекали, коли господар знайдеться. Ми навіть скрізь оголошення наклеїли, що знайшли чемодан.

— Ну от! — сказав дядько Федір. — А я ніколи не читаю об'яв на стінах. Ну, нічого, наступного разу буду розумніший — завжди читатиму.

Оленка кудись пішла, а тоді повернулась до кімнати, а за нею бігло цуценя. Воно було все руде, тільки одне вухо мало чорне.

— Глянь! — прошепотів Мишко.

Цуценя насторожилося, трохи підняло своє вухо й подивилось на нас.

— Дружок! — закричали ми.

Дружок заскавулів од радості, кинувся до нас, стрибає, гавкає. Мишко схопив його на руки:

— Дружок! Вірний мій пес! Значить, ти не забув нас?

Дружок лизав йому щоки, а Мишко цілував його прямо в писок. Оленка сміялася, плескала в долоні й кричала:

— Ми його в чемодані з поїзда принесли! Ми помилково ваш чемодан узяли. Це все дядечко Федір винен!

— Так, — сказав дядько Федір, — це моя провина. Я перший узяв ваш чемодан, а тоді вже ви мій взяли.

Вони віддали нам чемодан, в якому Дружок їхав у поїзді. Оленка, певно, дуже не хотіла розлучатися з Дружком. На очах у неї навіть сльози були. Мишко сказав, що наступного року в Діанки знов будуть цуценятка, тоді ми виберемо найкрасивіше і привеземо їй.

— Неодмінно привезіть, — сказала Оленка.

Ми попрощались і вийшли на вулицю. Дружок сидів на руках у Мишка, крутив на всі боки головою, і очі в нього були такі, ніби він з усього дивувався. Напевне, Оленка весь час тримала його вдома і нічого йому не показувала.

Коли ми підійшли до будинку, у нас на ґанку сиділи дві тітки й дядько. Вони, виявляється, нас чекали.

— Ви, напевне, по чемодан прийшли? — запитали ми їх.

— Так, — сказали вони. — Це ви ті хлопці, котрі чемодан знайшли?

— Так, це ми, — кажемо ми. — Тільки ніякого чемодана тепер у нас нема. Вже знайшовся господар, і ми віддали.

— То ви б познімали свої записки, а то тільки людей бентежите. Доводиться через вас даремне час гаяти!

Вони побуркотіли і розійшлись. А ми з Мишком того ж дня обійшли всі місця, де наклеїли записки, і обідрали їх.